

Fenomén Velká kotlina 2. Geodiverzita, biodiverzita, ochrana přírody

První díl knihy Fenomén Velká kotlina, který vyšel v Nakladatelství Academia vloni v září, měl podtitul Flóra, vegetace, fauna (recenze v Živě 2023, 1: XXXVII–XXXIX). Druhý díl, vycházející právě nyní, má podtitul Geodiverzita, biodiverzita, ochrana přírody. Vydání této dvoudílné monografie o jedné z nejvýznamnějších a nejzajímavějších botanických lokalit naší republiky předcházela seriál článků v Živě (2018, 1–4 a 6; 2019, 1), a také putovní výstava panelů obsahujících zvětšeniny fotografií a doprovodné texty. Nemohl jsem proto odmítnout výzvu redakce Živy k napsání obsáhlejší upoutávky. Což je méně obvyklá forma, ale o to více se budu snažit vysvětlit obsah a uspořádání této vycházející knížky.

Za zlatých časů české geobotanické školy Jana Jeníka – a je mi ctí, že jsem byl jedním z jejích žáků – byla tradice už v diplomových a rigorózních pracích popsat v prvních částech „stanovištní poměry“ daného území, od geomorfologie, geologie a klimatu až po půdy. Teprve potom botaniku – floristiku a fytoocenologii. Po delším promyšlení jsem se rozhodl nedodržet „diplomkovou tradici“. První díl Fenoménu Velké kotliny by bylo možné vzletně nazvat „dokumentace stavu a významu živé přírody Velké kotliny“, tento druhý díl pak adekvátně „neživé příčiny mimořádnosti (a člověk)“. Toho člověka záměrně v závorce, a to z mnoha důvodů, stačilo by už jen za to, že si v letech 1921 a 1922 udělal z Velké kotliny cílovou plochu kanónové střešnice. Samostatná kapitola druhého dílu je proto věnována ochraně přírody, v určité fázi také „neživé“.

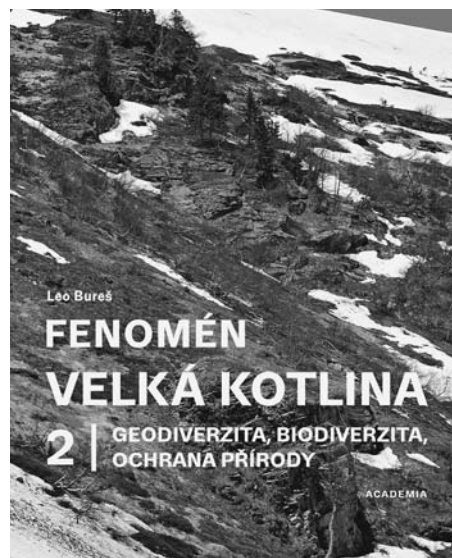
Toto převrácení tradice mi umožnilo popsat podrobněji nejen poměry neživé přírody – geomorfologické, geologické, hydrologické a pedologické, které dosud (z nepochopitelných příčin) nebyly blíže zkoumány, ale dát je do širších souvislostí,

1 Velká kotlina, lavina 10. dubna 1974. Pohled z úpatí Moravského úbočí na velkou základovou lavinu, při níž sjel sníh z celých Fiekových ohlazů a Firbasovy stráně a přejel i spodní část Vitáskovy rokly včetně Podpěrovy skály.

2 Dobrovolní strážci chráněné krajinné oblasti Jeseníky na tajné brigádě při kácení kleče na Kunzově stráni. Foto 2. září 1978. Snímky L. Bureše

a tím potom vysvětlit hojnost a různorodost rostlin a živočichů. Nezapomenutelné a v lecčems rozhodující bylo i to, že jsem Kotlinu poznával dlouhých 50 let a mohl tak čerpat vlastní poznatky o zaznamenávaných změnách i dlouhodobě prováděných experimentálních biotechnických (managementových) zásazích. Propojení všech těchto poznatků umožnilo, abych se pokusil alespoň částečně objasnit změny přírody Velké kotliny a predikovat i její budoucnost.

Nebudu zde podrobněji rozepisovat obsah jednotlivých kapitol knihy, chtěl bych spíše upozornit na obecnější jevy a principy. Např. na to, že celou přírodu Velké kotliny lze považovat za složitý propletenec mnoha měnících se faktorů, což se projevuje v její ustavičné proměnlivosti a nečekaných změnách. Vždyť jen vnitřní prostor karu lze pojímat jako různá stadia sukcese na lavinových drahách. Avšak sněhovým lavinám se z mnoha důvodů vůbec nechce sjíždět v pravidelných intervalech a po přesně vytyčených trasách. Ani stav vodotečí, potoků a vodopádů (o mnohých z nich se dřív nevědělo – a že jich je ve Velké kotlině požeňnaně) není vůbec stabilní! Podpěrova skála je jasně nejteplejším, a tudíž i nejsušším místem Velké kotliny, ale občas, a to opět zcela nepravidelně, se z ní na jaře týden řítí třicetimetrový vodopád (který ovšem málokdo zastihl).

Za desítky let, kdy jsem měl tu čest a možnost Velkou kotlinu poznávat, padla řada mých (i cizích) představ i paradigmat: např. představa o ryze přírodním, člověkem neovlivněném charakteru přírody nebo o podivuhodnosti výskytu vápnomilných druhů na nevápnitých horninách, o podzolech nad Velkou kotlinou nebo přirozených smrčinách na okrajích kotliny. Postupně jsem si uvědomoval, že právě dlouholeté sledování přináší v mnoha směrech značně odlišné poznatky nejen o dynamice populací vzácných rostlin, ale i o nečekané fluktuaci rostlinných společenstev. Pakliže byl první díl stručnou dokumentací současného stavu živé přírody této unikátní lokality a druhý díl především popisem stavu její neživé přírody, je nasnadě, že za dalších 50 let bude mnohé jinak. Pokud vůbec bude. Byl bych rád, kdyby někdo zase zmapoval aktuální vegetaci, popsal laviny, potoky, půdy a skály a popřel mnohé moje závěry.

Zbývá dodat, že druhý díl má i s rejstříky téměř stejný počet stran jako ten první, tedy 700, fotografií a obrázků o něco méně, jen asi 1 600, a na vloženém CD kromě místopisné mapy s popisy jednotlivých toponym i dosud nikde nepublikovaný přehled sněhových lavin, zaznamenaných ve Velké kotlině od konce 19. století.

Leo Bureš

Ze Živy vás při této příležitosti zveze na výstavu fotografií Velké kotliny, která bude k vidění v listopadu a prosinci letošního roku v Literární kavárně knihkupectví Academia na Václavském náměstí v Praze.